

Gyenes György levelei a munkaszolgálatból ^[1]

„Cigarettaért még lelki üdvösséget is lehet kapni. (Így ettünk kedden csirkét galuskával!)”

„Anyukám csak semmi letargia. Összeszorított fogakkal is, de tartsd magad egyenesen, most már ki muszáj bírni fizikailag és szellemileg egyaránt. Gondolj arra, hogy nekem éppúgy csak egy célom van, élni Érted. Rövid a hely, nem tudlak hosszú szavakkal vigasztalni, de így is kell érezned azt a vágyódást, tudni és érteni azt az összekötő kapcsot, ami Bennünket minden, de minden körülmények közt együtt tart és életet.”

Bevezetés

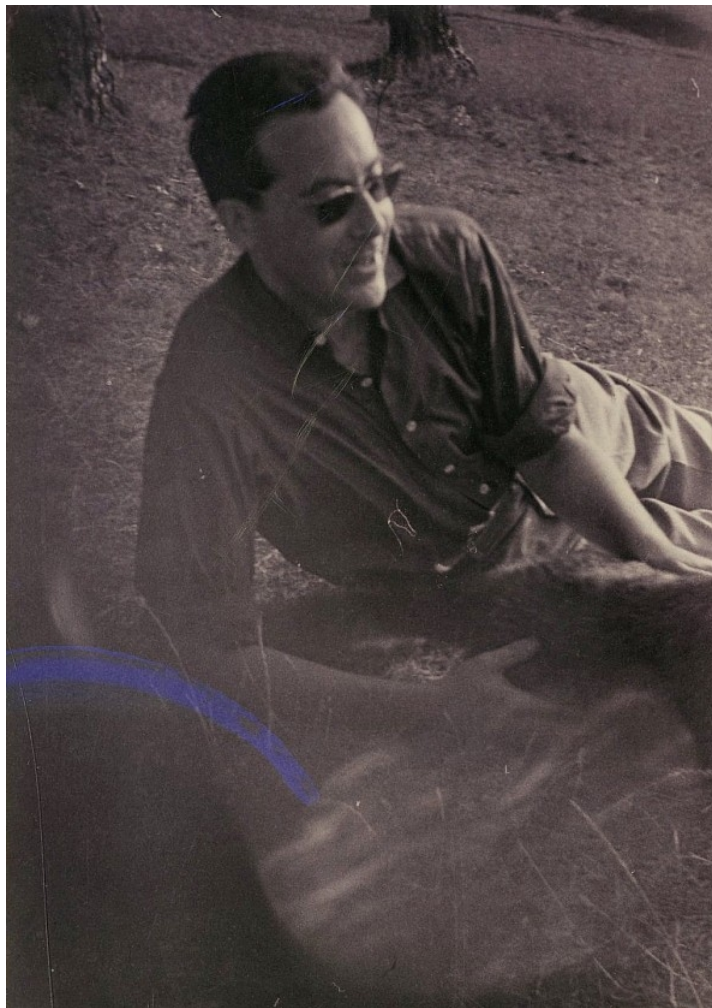
A munkaszolgálatos életutak egyik alapvető forrásbázisát a fegyvertelen szolgálatra vezényelt fiúk, férfiak és családtagjaik közötti levelezések képezik. A „lapátos hadsereg” mindennapjainak feltárásában - a szintén egykorú naplókát nem számítva - ezek a dokumentumok hozzájárulnak a valós viszonyok feltérképezéséhez. Igaz, csak részben, ugyanis a cenzúrázott lapok tömegét nem sorolhatjuk ide, a szintén széles körben elterjedt fekete levelezés viszont már annál inkább.

Az itt bemutatott levelek és levelezőlapok ennek a hatalmas forrástípusnak jellegzetes példái. A Holokauszt Emlékközpont gyűjteményében fellelhető több száz levelezés közül ezúttal azért esett *Gyenes György* küldeményeire a választás, mert sorait olvasva a muszos élet számos részlete ragadható meg, sok apró utalást fedezhetünk fel mind az általánosabb, mind a speciálisabbnak, ritkábbnak mondható jelenségekről. Egy húszéves fiatalember szemüvegén keresztül - jó adag humorral megfűszerezett optimista életszemléletébe ágyazva - villannak fel előttünk egy század hétköznapjainak pillanatképei.

Gyenes György 1924-ben született Budapesten. A terézvárosi Szív utcában élt családjával, miután szülei elváltak, édesanyjához, *Gábor Józsefné sz. Fried Margit*hoz és nevelőapjához, *Gábor József*hez került. A művészettörténet iránt rajongó fiatalemberre egyetemi évek helyett a II. világháború és - 1941 szeptemberétől - kortársaihoz hasonlóan a kerületi leventecsoport várt. Pontosabban csak várt volna, a hatályos törvények azonban izraelita származása miatt úgynevezett kiegészítő előképzős oktatásra kötelezték.

Míg a leventeoktatás a katonaságra, úgy a zsidó (a hatályos törvények értelmében zsidónak minősített) fiatalokat e képzés a katonai munkaszolgálatra készítette fel - lelki és fizikai értelemben egyaránt. A terepgyakorlatokat a mai Puskás Ferenc Stadion (Népstadion) területén, az akkori levente-gyakorlótéren bonyolították le. A szorgalmi idő után megtartott, tanmenetbe iktatott „elméleti órákon” - a leventékhez hasonlóan - az alapismereteket sajátították el: milyen rendfokozatok vannak, kik a Honvédség főparancsnokai stb. A fegyverhasználat helyett azonban az erődítési munkákban kellett jártasságot szerezniük. A visszaemlékezésekben rendre olvashatunk az oktatás antiszemita jellegéről, a semmi gyakorlati haszonnal, ám annál több megaláztatással járó módszerek alkalmazásáról. A *musz*hoz hasonlóan a felkészítő képzésen is a gyakorlatvezető személyes hozzáállása határozta meg a bánásmódot. György 1944-ig volt az előképző ^[2] tagja, ekkor töltötte be 20. életévét.

A Holokauszt Emlékközpont gyűjteményébe magánadományozás útján került levelezőlapok a Füleken és környékén töltött munkaszolgálat alatt íródtak, az ajándékozó szerint azonban Gyenes György első behívója nem a visszacsatolt felvidéki városba szólt, hanem az újpesti ládagyárba. Ennek - a ma már nem létező - üzemnek korábbi „vendégmunkásai” között szerepelt *Radnóti Miklós* is, aki - 1942. november közepe és karácsonya között - töltötte itt második munkaszolgálatának egy szakaszát. Az költő megerőltető munkáról számolt be naplójában. Az asztalosműhelyben, ahol lőszerládákat szereltek össze, napi kilenc, kilenc és fél órát dolgoztak, annyi könnyebbséggel, hogy a hétvégjük szabad volt, a budapestieket néha haza is engedték. Radnóti nehezen bírta a szokatlan terhelést, dohártyája benyomódott a kalapálás zajától, a kezét feltörte a szerszám, bekötött kézzel pedig az írás is nehézkessé vált számára. Ezt jegyezte fel december 9-én: „Ijesztő hajsza. Mindegy, milyen a láda, a mennyiség a fontos. Este, takarodókor, a karomat, a kezemet úgy fektetem magam mellé, mint egy fáradt, elkínzott, fájós gyermeket.”

Gyenes György az 1950-es években

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.160.1.

György valószínűleg hasonló tapasztalatok megszerzése után - pontos adatok hiányában, egyéb források alapján állapítható meg, hogy - 1944. május 15-én vonult be Jolsvára, a miskolci VII. hadtesthez tartozó kiegészítő parancsnokság 107/303. kiegészítő századához. A hadrendi szám jelzi, hogy kiegészítő munkásszázadba, azon belül is zsidó századba sorozták be. Az alakulatot innen Fülekre vezényelték, ahol a helyi zománcgyárban dolgoztak. Az ugyanekkor felállt testvérszázadokat egyrészt a csepeli Weiss Manfréd gyárba szállították, másrészt a behívottakon Miskolc, Ózd, Salgótarján és a környező települések munkahelyei osztozkodtak.

A fokozott harci cselekmények és a férfi lakosság mozgósítása miatt a munkaerő erősen megcsappant, így egyre inkább teret nyert az az elv, hogy a munkaszolgálatosokat az országhatárokon belül kell tartani és foglalkoztatni. Már az előző évben, 1943 novemberében létrehozták a Honvédelmi Munkaszervezetet azzal a céllal, hogy a polgári- és hadiüzemek munkaerőigényeinek kielégítését koordinálja. Ez kilenc hadtest területén 28 munkavezető törzs irányítását jelentette. Feladatai közé tartozott a különféle munkasalakulatok szervezése és kiképzése mind hadművelleti mind hátországi alkalmazásra, továbbá igénybevételük „a honvédség felszerelését és működését biztosító hadiipar és nyersanyagtermelés, továbbá a honvédelem érdekében végzett minden egyéb munkálat számára.” Honvédelmi munkára igénybe vehető volt nemre való tekintet nélkül minden 14-70 év közötti személy.

A munkaszolgálatosok számára az 1944-es esztendő fordulatokban gazdagnak bizonyult, helyzetükben a két nagy változást a március 19-ei német bevonulás és az október 15-ei nyilas hatalomátvétel hozta meg. A két esemény közötti időszakban - a megindított gettósítás és deportálás árnyékában - a honvédség égisze alatt működő századok menedéket jelentettek az üldözöttek számára. A „munkaszolgálatba mentés” során a gettóba és gyűjtőtáborokba is kézbesítették a behívókat. A Honvédelmi Minisztériumban tartott május 1-jei értekezleten a németek hozzájárultak ahhoz, hogy a kiegészítő munkásszázadok számát 210-ről 575-re emeljék (ezzel mintegy 165 ezer zsidó férfit vontak volna ki a deportálás alól). Ennek feltételül a muszosok szoros felügyelet alatti táborokban való őrzését szabták meg. A budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság június 7-ei szigorúan bizalmas rendelete írta elő az alakulatok hadifogolyserű elhelyezését: a táborot csak fegyveres kísérettel hagyhatták el, látogatókat nem fogadhattak, naponta fegyvelmezőgyakorlatokat kellett végezniük.

A fővárosi zsidóság egy részét romeltakarításra fogták, majd a szeptember 7-én besorozottakat az I. honvédhadtest parancsnoksága a főváros környékére sáncsásra rendelte. Vidéken a muszos századokat tovább dolgoztatták, főként katonai bázisok, erődítések, repülőterek, vasútvonalak építésénél, helyreállításánál, építőanyagok kitermelésénél, valamint az ország főbb hadiüzemeiben, emellett zsidók végezték a bombázások sújtotta ipartelepeken adódó romeltakarítási munkákat is.

A 107/303. század 220 fős zsidó legénységgel és *Mellinger Dezső* századparancsnok - civilben miskolci festőművész és rajztanár - irányításával állt fel. A Fülekre vezényelt munkaszolgálatosok egyöntetűen beszámoltak keretük és parancsnokuk emberségességéről. A katonákról azt írta György, hogy rendesen bántak velük, ami a nehéz munkát is könnyebbé tette. Ezt jelezte, hogy a széles körben elterjedt „piszkos zsidók” megszólítás helyett őket - az adott körülmények között minden bizonnyal igencsak jóleső - „Uraim”-mal tüntették ki. Szerencsésnek tarthatták magukat, a muszosok helyzete a német megszállás után ugyanis ebből a szempontból is rosszabbra fordult. Egymás után helyeztek szabadlábra korábbi kegyetlenkedéseik miatt elítélt tiszteket és keretlegényeket. A katonai büntetőtörvénykönyv alapján történő felelősségre vonás helyett ezek a személyek a megszállás után sorra visszakerültek az alakulatokhoz, mondani sem kell, hogy személyes bosszújuk kiélése mellett társaikat is „példájuk” követésére buzdították. György levelei 1944 késő tavaszán a Szív utca 28. szám alatti lakásukba érkeztek, az ősszel írt lapokat viszont már a 14. számba címezte. A dátumból sejtethető, a család nem önszántából költözködött, a lakáscsere mögött a zsidók sárga csillaggal megjelölt házakba történő összeköltöztetése állt. *Dorogi Farkas Akos* polgármester június 17-én tette közzé a csillagos házaknak a főváros akkori 14 kerületére lebontott listáját. A Szív utca 14. szám azok közé az épületek közé tartozott, melyeket utólag vettek lajstromba. A Budapesti Közlöny június 24-ei száma közölte a „zsidóháznak” a rendelet felülvizsgálata utáni, végleges lajstromát, ekkor 54 új házat jelöltek ki és 862-t töröltek.

A Szív utca 14. szám alatti lakóház, melynek egy 3. emeleti lakását lakta a Gyenes-család 1944 nyarától.

Fotó: Google Térkép

A családot a fővárosi zsidókkal együtt 1944 nyarán nem fenyegette még közvetlen életveszély. Ugyanakkor nem sok reményre adhattak okot a nyíregyházi rokonok fennmaradt levelezőlapjai, noha ezek is azt a hamis reményt táplálták, amellyel a budapesti zsidóság sokáig hitette önmagát, illetve hagyta, hogy hitessék vele: „Hála a sorsnak, hogy titeket megmentett ettől, ami minket ért. Ti remélhettek, mert egészen más a helyzetetek. Mindannyian csókolunk mindenkit és most már utoljára Isten veletek! Károly.”

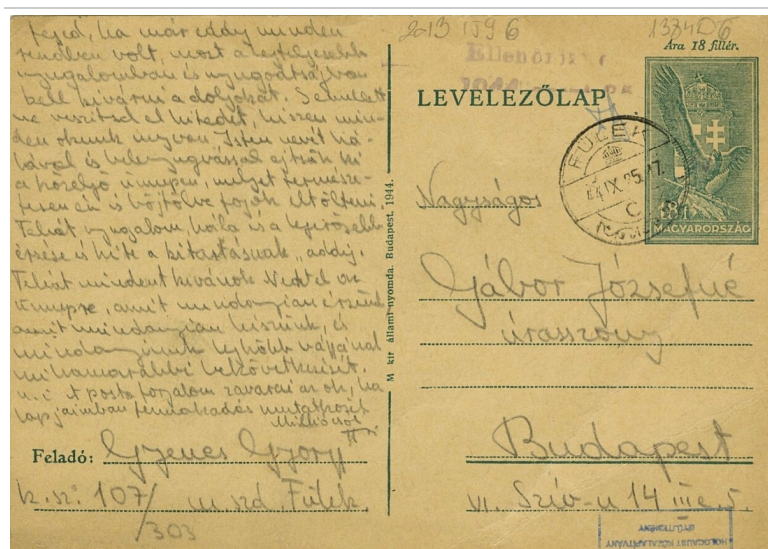
A levelezés 1944. nyár végén és őszén zajlik, a kronologikus sorrend felállítását megnehezíti a leveleken a datálás, illetve a postai bélyegző hiánya. Az azonban a Magyar Királyi Posta és a Honvédelmi Minisztérium úgy döntött, hogy nem mozgósít és állít fel tábort postahivatalokat. E mögött valószínűleg a területszerzés békés jellegének hangsúlyozása állhatott. A diplomáciai egyezmények útján visszaszerzett terület nem fegyveres harcok árán jutott újfent az ország birtokába, így hivatalosan nem tekinthető a bevonult sereg sem hadrakeltnek. Itt a postaforgalmat a bevonuló alakulatokkal együtt mozgó Magyar Királyi Posta látta, ezért látható György 1944-es levelezőlapjain is a mozgóposta pecsétje. Továbbá néhány lapon a postabélyegző mellett a cenzúra pecsétje is fellelhető jellemző volt, a 107/303. század esetében azonban nem állt fenn.

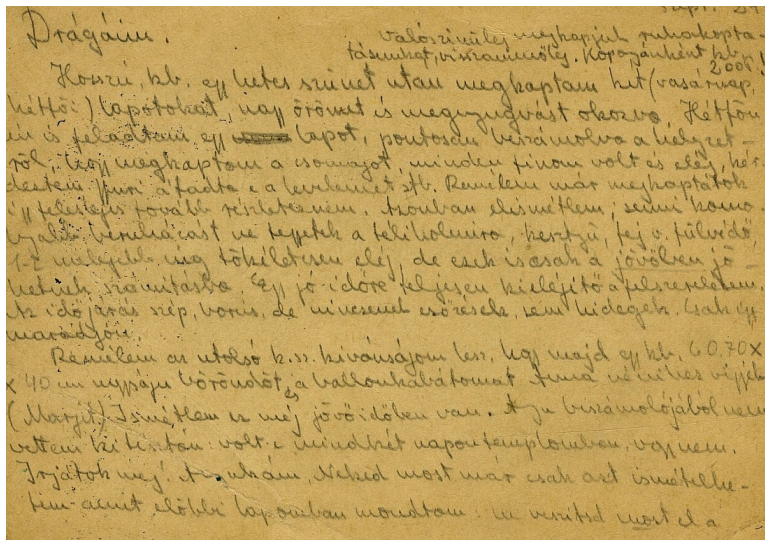
A hadrakelt sereg és a hátszág közötti postaforgalom közvetítésére még békeidőben megszervezték a tábort posta rendszerét. A Felvidék visszacsatolásakor azonban a Magyar Királyi Posta és a Honvédelmi Minisztérium úgy döntött, hogy nem mozgósít és állít fel tábort postahivatalokat. E mögött valószínűleg a területszerzés békés jellegének hangsúlyozása állhatott. A diplomáciai egyezmények útján visszaszerzett terület nem fegyveres harcok árán jutott újfent az ország birtokába, így hivatalosan nem tekinthető a bevonult sereg sem hadrakeltnek. Itt a postaforgalmat a bevonuló alakulatokkal együtt mozgó Magyar Királyi Posta látta, ezért látható György 1944-es levelezőlapjain is a mozgóposta pecsétje. Továbbá néhány lapon a postabélyegző mellett a cenzúra pecsétje is fellelhető „Ellenőrizve” szöveggel és dátumpecséttel.

A munkaszolgálatosokat reggelként zárt sorban kísérték munkára a füleki zománcgyárba, ahol az üzemhez tartozó fatelepen és különféle építkezéseken dolgoztatták őket. A napi munkaidő nyolc óra volt, amit három óra túlórával toldottak meg. Órabér gyanánt egy pengőt kaptak, amit tíznaponta fizettek ki, de a fizetés napján a csendőrök a pénzt rendszerint elvették. György emellett egyik levelében megemlítette, hogy gyengélkedőre került, ami arra enged következtetni, hogy munkavezetőik tekintettel voltak egészségügyi állapotukra.

Kincstári felszerelésüket - ahogy arról május 28-ai levelében beszámolt - egy darab, koszos és használhatatlan kincstári sapka és egy jó állapotú karszalag tette ki. A szállásukat a faszárító pajtákban leszórt szalma jelentette, mosakodásra volt lehetőségük. György azt írta, az éjszakai hidegek ellen a szalmába fűtött magukat. Lajos nevű bajtársukon pedig, aki úgy feküdt le, „mint egy bűvár, mikor a mélybe száll,” minden este nagyokat derültek. Később beköltöztek a Vigadó épületébe: „szép új terem, bőséges férőhely, mégis csak szoba, némileg a »hazára« emlékeztet.” Az étkezésük nem túl bőséges, de a körülményekhez képest rendszeres volt. Az éhezés ellen szól a böjt betartásának lehetősége is. Ennek ellenére, mikor György „jó bulija” révén meszet oltott, megjegyezte, hogy a könnyebb fizikai munkával járó kevesebb energia befektetés némileg kompenzálta a koszt gyengeségét.

Ahogy a katonaságot általában, úgy a muszos századokat is - sőt, speciális helyzetük, a mindennapos atrocitásoknak való kiszolgáltatottságuk és folyamatos fenyegetettségük miatt még hatványozottabban - jellemezte a bajtársi közösségek, „háztartások” kialakulása, melyeknek tagjai próbálták egymást segíteni, amivel csak tudták. György szolidaritása példaértékű e tekintetben, ő egész századát igyekezett támogatni, részvétel tanúsított szerencsétlenebb, rosszabb háttérű sorstársai iránt: „Irok a közeljövőben egy hivatalos lapot, melyben ruhaneműt fogok kérni a század részére. Valóban nagyon szegény fiúk is vannak, kik részére bármilyen kis mennyiségben lehet küldeni. Pl. egy rongyos lepedő, rossz cipő, 1-2 pár harisnya, vagy akármilyen. Kérlek, szedjétek össze, amit lehet.”

Gyenes György szüleinek küldött levelezőlapjainak egyike.

Jelzet: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2013.159.6.

György lapjai egy másik jellegzetességre is utalnak: a vidéki állomáshelyre vezényelt muszosokat a kerettagok alkalomadtán „hazakisérték,” elintézték számukra, hogy rövidebb időt az otthonukban tölthessenek. Bizonyos esetekben ezt a jó szándék, míg máskor a haszonszerzés vágya motiválta: „Csütörtökön újabb csoport megy Pestre, ugyanazok vezetésével, mint a múltkor, avval a különbséggel, hogy az esetleges csomagot, amit el akartok küldeni, a következő címre vigyétek el. Markó utca 7. félemezlet 4. Hegedűs.” A századokat átszövő korrupciós szálakról hemzsegnek a visszaemlékezések, erről mesélnek a bónozások, a hipisek, illetve a keret különféle „szerzeményezéséhez” való asszisztálások történetei.

„Mosolyogni és hinni kell” - biztatja szüleit a „magát igen jól érző Gyuri,” akiről megállapíthatjuk, hogy érett férfiként ítélte meg helyzetét, reálisan látta lehetőségeit, és hálás volt azon könnyebbségéért, amelyek helyzetén enyhítettek. Ugyanakkor nem feledhető, hogy a lapokat ellenőrizték, emellett György hozzáállásával minden bizonnyal aggodó szüleit is nyugtatni próbálta. Másrészt igyekezett csillapítani az egyre nehezebb életfeltételek között, a csillagos házak zsúfoltságában elszabadult indulatokat: „Az otthoni torzalkodások és haragtartás: hazamenetelem után lesz néhány erőteljes szavam, esetleg pofon is (nagyon megerősödtem!). Ilyesmivel foglalkozunk 1944-ben, ez 1. nagyfokú hálátlanság a gondviseléssel szemben. 2. neveltséges.”

Hivatalos úton feladott levelezőlapjai mellett - sok bajtársával egyetemben - lényegi mondanivalóját a cenzúra állomásait kikerülő feketeleveleiben közölte szeretteivel. Azok a muszosok, akik módot találtak a cenzúra kijátszására, nagyobb terjedelemben, egészen más minőségben és természetesen jóval valószínűsőbb tartalommal levelezhettek. Ez esetben a helyzetjelentések őszinteségének - mint arra fentebb utaltam - csak az otthoniak megnyugtatóra irányuló törekvés szabott gátat. „Mindent, amit más levélben nem mondhattam el, előszóval elmondja majd Gyuri pontosan, részletesen. Elmondja, hogy nagyon várjuk a végét, hogyan reménykedünk, hogy ez mihamarabb bekövetkezik, hogy tartja ez bennünk a lelket s a remény életetésében minden akadályon keresztül haza fogunk jutni!” - olvasható a tényleges lelki állapotokról szóló tájékoztatás.

„Hugó meggyógyult - Hugó még beteg”: az ilyen és ehhez hasonló ártatlan mondatok valójában a feketelevelek célba érésének statisztikai mutatóiként szolgáltak. Első esetben egy, Hugó „gyógyulásának” elmaradása esetén pedig két küldemény került a címzetthez. Több olyan gyanús mondat is olvasható a levelekben, amelyek valószínűleg valami mögöttes tartalomra utalnak, így egy bizonyos Pistike újabb cselekedeteiről, egy könnyező nagynéniről, valamint egy piknikről, melyek helyes kódolására az „Értitek, ugye?” kérdés is felhívta a figyelmet.

A „munkaszolgálatba mentés” a nyilas hatalomátvételig működött. 1944. október 15. után a még Magyarországon lévő munkásszázadok és a fővárosban maradt mintegy 200 ezer zsidó helyzete nagyjából azonosává vált. A Honvédelmi Minisztérium október 26-ai bizalmas rendelete adott hírt arról a megállapodásról, mely szerint a magyar kormány hadifontosságú építési munkálatokhoz kölcsönképpen katonai kísérettel szolgáló teljesítő legénységet bocsát a német hatóságok rendelkezésére. Hetven munkaszolgálatos egységet indítottak útnak a magyar katonai hatóságok, átadásuk november 2-án Mosonmagyaróváron kezdődött meg. November 6-ától kezdődően pedig a munkaszolgálatra alkalmasnak talált zsidókat Budapestről gyalogmenetben hajtották nyugat felé a bécsi országúton.

György utolsó levelének feladása utáni sorsára vonatkozó ismereteink homályba vésznek, semmi egyéb dokumentum, igazolás nem áll rendelkezésünkre. A következő biztos pont az adományozó közlése, mely szerint a fiatalembert nem hurcolták el a nyugati határhoz, hanem a fővárosban bujkálva érte őt a szovjet csapatok bevonulása. Analógiákra kell hagyatkoznunk, a század tagjaival készített interjúk, felvett jegyzőkönyvek alapján valószínűsíthetjük, mi történt vele.

A 107/303. század legénysége 1944. október 16-án Budapest felé indult, a Szálasi-féle hatalomátvétel hírére azonban jobbnak látták Füleken maradni. November 5-én nyílt parancsot kaptak, hogy az alakulatot az Albrecht-laktanyába kell irányítani. Dömsösig gyalogoltak. A századon - melynek jövője nem sok biztatóval kecsegtetett - Mellinger parancsnok segített: svájci menlevelet szerzett számukra, majd feltette őket egy dunai uszályra, így érkeztek meg november első napjaiban Budapestre, ahol az Aréna úti laktanya fűtetlen helyiségeibe kerültek, mindenféle ellátás nélkül. Szolgálati jeggyel el lehetett hagyni az épületet, többen éltek is ezzel a lehetőséggel.

Tehát György is azon személyek közé tartozott, aki valamilyen módon Budapestre kerültek. Ebben az időszakban csillagos házakban bujkált, a családi emlékezet feljegyzett egy keresztény órásmestert, aki többször segített rajta élelemmel. Túlélési esélyei jobbnak bizonyultak az átlagnál. Szerencséje volt, mert nem kegyetlen parancsnok és kínzásokat kedvelő keretlegények kezei közé került. Húsz éves fiatalemberként valószínűleg megfelelő kondícióval rendelkezett, így sokkal jobban bírta szervezte a fizikai megterhelést és az éhezést. Pozitív hozzáállására, életszeretetére pedig mi sem nagyobb bizonyíték, mint szüleinek folytonos biztatása, kitalásra buzdítása.

Gyenes György a háború után a szegedi egyetemen klasszika-filológia szakot végzett. 1949-től a Magyar Rádiónál dolgozott zenei forgatóként, zenei szerkesztőként, rendezőként végül pedig művészeti főmunkatársként ment nyugdíjba 1991-ben. 2002-ben hunyt el.

Források

Gyenes György levelei

1.

1944. május 28.

VIII. V. 28.

Drágaim. Megragadom az alkalmat, hogy részletesebben elmondjam az eseményeket, bár a VII. lapot 27-iki dátummal útnak indítottam, azonnal, ahogy a ti lapotokat megkaptam. Nem értem, miért kaptam töletek addig csak egy lapot, mert természetesnek találom, hogy minden lapomra legalább egy válaszlapot írjatok.

Nekem legalább olyan fontos a ti lapotok, mint Nektek az enyém. Tehát írni gyakran, sűrűn! Nagyon szeretném tudni, hogy megkaptátok-e az első leveletem, jeleztétek ezt a következő lapban imigyen: Hugó meggyógyult, ha csak ezt (a másodikikat): Hugó még beteg.

Ha megkaptátok, akkor részletesen ismeritek a helyzetet, ha nem, legközelebbi levélben ismertetem. Különös esemény nem történt, egyszer benn voltunk Jolsván (6 km oda, 6 km vissza) teljes menetfelszereléssel, elég kellemetlen volt. Tegnap határvadászoknál dolgoztunk, igen erős munkát, de jól bírtam, s a katonák olyan rendesek voltak, hogy jó kedvvel is csináltam. (A megszólítás: Uraim volt!) Most szombat d. e. ½ 10 van, mindjárt megyek mosni, mosdani, aztán pakolunk, mert holnap reggel megyünk Fülekre, mint légós század. Minden valószínűség szerint ez végleges lesz, s jó lesz. Írjatok azért a leggyakrabban, utánam küldik. Gyenes György 107/303. m. u. szd. [munkaszolgálatos század] Jolsva (IV. szakasz). Apropó, ha írtok, válaszlappal írjatok, így nem fog fogyni az én lapom. Az üres részt, amit én írok vissza nektek, címezétek meg tintával (Gábor József stb.), mert másképp letéphetik a cenzúrázás közben. Még egy: lapot géppel írjatok, így több fér kel, főleg részletesen. Mumus odaköltözéséről részleteket! Mit csinál Nelly, Mumus, Ági, Nagyné, Margit, Muci, Erzs, írjanak ők is külön lapot, jól esik otthonról olvasni minden sort.

Apu menjen el okvetlenül Bíróékhoz, ismertesse helyzetemet, nagyon kedvesek voltak, és én megígértem, hogy életjelet adok magamról. Pétert, Zsuzsit sokszor csókolom, Bíró kollégát üdvözlöm, nagyságos asszonyoknak kézcsók, s kívánok mindannyiuknak minden jót.

Ha Füleken leszünk, azonnal megírom, mikor lehet csomagot küldeni. Tréningruha nem árt, de egyáltalában nem fontos s azt hiszem, otthon sokkal jobban elfér. Éjjel itt is alaposan hidegek voltak (csak néhányszor), de rájöttünk, hogy ha beássuk magunkat a szalmába, minden takarónál jobban melegít. Éjjeli kosztümöm a következő: a meleg alsóruha, pizsamanadrág, két pulóver. Lajson minden este halálra nevetjük magunkat, úgy fekszik le, mint egy búvár, mikor a mélybe száll. Sokat használom a rövidnadrágot s nagyon jól fog jönni az első csomagban egy pár félcipő. Csináld meg előre. Kellene tudnom, megkaptátok-e első leveletem (azonnal megírom!), abban írtam egy kis felsorolást, ezt tegyétek el. Hozzá jöhet még 2 pár bőrfűző vagy 2 pár kapca, 1-2 pár kis zokni. Ami még eszembe jut, megírom. Egylőre ez minden, még egyszer: sokat, megcímezett válaszlapon írjatok, de ne csak ti, hanem az összes elősorolt.

Remélem, hamar írhatok ismét levelet, akkor már megírom a füleki helyzetet is.

Nagyon jó hangulatban vagyok, így nagyon szépen megleszek, csak Ti is vigyázzatok magatokra, bízni, mosolyogni és hinni kell!

Ui.: ma kaptunk kincstári sapkát és szalagot. A szalag nagyon rendes, a sapka koszos és használhatatlan. Igen jó, hogy hoztam otthonról!

Ui. 2: néminemű cigarettát is lehet gyűjteni, de nem kell általában sokat tenni semmiből a csomagba, mert hátha nem kapom meg. Inkább kisebbet és gyakrabban.

Ui. 3: A koszt nem a legremekebb, de valószínűleg Füleken az is javulni fog. Most vettünk sajtot, 6-an 2 ½ kg-t, 16 P [pengő] kilója. Bár még kapnánk.

Ui. 4: Pénzt még alig költöttem. Talán 15-20 P-t.

Ui. 5: Tibivel tegnapelőtt találkoztam Jolsván, jól van, rendben van. Édesanyjának üdvözet. (Tőlem!) Mindenkit, akit felkerem írásra, sokszor csókolok és üdvözlök. Titeket milliószor csókol magát igen jól érző fiad, Gyuri

Mucira igen vigyázz!

A könyveknek sok és igen jó hasznát veszem. Számozzátok ti is a lapokat!

Jelzet: Gyenes György levele szüleinek (1944. május 28.), Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.2.

2.

1944. augusztus 16.

aug. 16.

Drágáim,

ismét csak ebédszünetben jutottam hozzá az íráshoz, de remélem, lesz idő elmondani az elmondandókat.

1. A csomagot szerencsésen megkaptam, kitűnő, igen jól jött. Növeli a kaja mennyiségét (hármán teljesen közösen élünk), hogy Jani és Doncsi ugyanaznap kapott hasonló csomagot, mint én. Kajailag tehát teljes egyensúlyba jutottunk. Ugyanúgy cigarettailag, azonban ennél az a helyzet, hogy mindig kevés, mert cigarettáért még lelki üdvösséget is lehet kapni. (Így ettünk kedden csirkét galuskával!) Tehát ujjon köszönök mindent nyugtázva a legteljesebb megelégedéssel.

2. Sejtelmem sincs róla, honnan vettétek az ötletet, hogy minden héten lehet csomagot küldeni, *ez nem igaz*, örülök, hogy most kiadták. Tehát ne küldjétek semmit, egyrészt nem lehet, másrészt egylőre annyira nincs rá szükség, hogy nem is tudnám elhelyezni. A teljes egyensúly megvan, ha esetleg *majd* szükség lesz, Zoli címét megírom. (Zoli egyébként elment tőlünk, kihelyezték egy 45 km-re eső faluba, de a csomag, ha jön, én átveszem.

[hiányzó szöveg] van intézve! De egylőre szó sincs róla. [hiányzó szöveg] címét alkalomadtán közlöm. [hiányzó szöveg] a postára vonatkozólag:

Minden héten kaptok tőlem egy vagy két írást, ez sok az adott körülményekhez képest. Tehát meg kell vele elégedni. Idegességre semmi ok, életem épp oly eseménytelen, mint ezelőtt. Most a belső kajafront is javult, többet eszem, viszont igen jó bulim révén (meszet oltok) kevesebb fizikai erőt pocsókolok el, mint eddig.

(Majdnem ala Süveti)

Tehát nyugalom minden vonalon, nem kell annyira várni a postát. Természetesen azért mindent megteszek, hogy minél gyakrabban írhattak. Tóletek hál' Isten, minden nap jön lap. Írjatok csak szorgalmasan.

5. Ma értesültünk Pistike újabb cselekedetéről, hogy fejlődik, még nem tudjuk, de ha jól, vasárnap piknik lesz!

Reményre van ok! Azt hiszem, Pistike elnöke által jószolt terminusra meglátom Mucit!

6. Most két ünnepen sokat olvastam, s szellemi képességem, melyeket [hiányzó szöveg] hónapja az eltompulás veszélye fenyegetett, ismét visszatért. Tehát magam részéről várom igazi hivatásom megkezdését. (Remélem, 44-45 tanévben már osztályozva leszek.)

Lehet, egyetemi nexusoknak utánanézní. De komolyan!

Egyéb írni való nincs, elmondanivaló természetesen annál több.

Fokozottan vigyázzatok Magatokra, írjatok. Anyuval Apuval együtt mindenkit, Mucikát is milliószor csókolom.

Nagynéni, azt hiszem, nemsokára éppúgy könnyezhet, mint júl. 17-e körül. Értitek ugye?

Még egyszer csomag semmi esetre nem kell, postáért nem izgulni, nemsokára...

Köszönöm mindenkinek, ki a pakk létrehozásán fáradozott. Milliószor csókol benneteket Gyuri

[hiányzó szöveg] mint Sinfonia tényleg nagy [hiányzó szöveg] volt.

Anyu, miért nem veszekedtek egy kicsit?

[hiányzó szöveg] Ági, Mucus, Nelly sem felejtett?!

Jelzet: Gyenes György levele szüleinek (1944. augusztus 16.), Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.3.

3.

Dátum nélküli

Drágáim! Vasárnap este írom ezeket a sorokat, az iroda előtt állva, azért ilyen ronda. Semmi különösebb eseményről nem tudok beszámolni, nálunk a k. sz.-nél [kisebítő század] minden a régiiben, ha valami csekély változásról lehet beszélni, az inkább a „jobb” felé tolódott. A munkám elég jó, egy jó barátunk építkezésén dolgozgatok, (a barakk melleleg kőből készül és igen csinos lesz), de valami azt súgja, már nem fogjuk használni. A koszt valamennyire feljavult, s a csomaggal együtt jó, mondhatnám, igen jó táplálkozást biztosít.

A csomagokat mindhárman megkaptuk, úgyszintén a pénzt is. Bandi tehát igen rendesen viselkedett. Kitűnően jött természetesen, hiszen nálunk soha nem lehet annyi kaja, hogy utánpótlás ne jöjjön jól. A helyzettel tehát annál is inkább meg lehetünk elégedve, mivel külső okok is belejátszanak ebbe. Hogy Mucit meglássam, ahhoz azt hiszem, 5-6 hét elég lesz. És amellet fontosságban minden más eltörpül.

Ma sikerült rendesen kipihenni magam (azért ráfér az emberre 63 óras heti munka után), aludtam, ettem, olvastam, ettem és most megyek haza nekilátni egy egész görögdinnyének. Írok a közeljövőben egy hivatalos lapot, melyben ruhaneműt fogok kérni a század részére. Valóban nagyon szegény fiúk is vannak, kik részére bármilyen kis mennyiségben lehet küldeni. Pl. egy rongyos lepedő, rossz cipő, 1-2 pár harisnya, vagy akármí. Kérlek, szedjétek össze, amit lehet.

Postával meg vagyok elégedve, írjatok csak szorgalmasan, irsátok a bogarakat, veszekedjétek, de ne sokat, s reménykedjétek abban, ami most már elég kézzelfoghatóbbnak látszik.

Mindenkit, Mucust, Nellyt, Ágot sokszor csókolok, a bensejében már civilnek vedlő

K. Gyuri jól, mindenkit üdvözlő és csókol.

Anyut, aput milliószor csókolom, Mucinak minden jót kívánok.

Most ismertek el gyengélkedőnek (a bokám van egy kicsit megdagadva), tehát egy napot szépen pihenhetek. Kitűnő.

Millió bizalomteljes csók

GY.

Jelzet: Gyenes György levele szüleinek, Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.5.

4.

Dátum nélküli

Drágáim,

Sajnálom, hogy legutóbbi írásomra nem jelentkezett a piros dátumozás, de mivel már hétfőn elment, s még most sem kaptátok meg, valószínűleg elveszett. Nem baj, remélem, ez már fennakadás nélkül kezetekhez jut. Itt jegyzem meg még egyszer a helyzetet a posta körül, minden lapotokat megkapom, rendszerint másnap, én pedig minden héten írok legalább egyszer, ami eddig egy (a mostani) kivételével mindig elért céljához. Büntetésről, vagy hasonló vad dolgokról nincs szó, csodálom Aput, hogy felült ilyesminek. Melleleg, ha valami fontos dologról akarnék beszámolni, természetesen módot találnék erre is, de olyan eseménytelenségben élünk, hogy erre nincs is szükség. Jól vagyok, már amilyen jól lehet az ember hasonló helyzetben, némileg kipihentem magam, kis lázzal 4 napig voltam gyengélkedő, szombat délután önkéntes munkát végeztem, ennek fejében vasárnap nem voltam gyárban s hétfőn 6 helyett 12 órára megyünk dolgozni. Tehát a fáradsággal még csak megvolnék valahogy. Az előbb hoztak hírt Pistiről, láttad volna az örömöm, ami itt volt....! Írtunk egy színdarabot, ami így kezdődik: Szín: Budapest. Idő: szeptember (!)

Jókedvre derültünk, én pedig gyorsan összefoglalom pár dolgot, ami nem ér rá addig sem, míg élőszóban közlöm. Tehát: küldjétek, ha lehet egy 6-8 kg csomagot, sütemény, sajt, cigaretta, cukor s valami elállóbb kolbászfélével (a fő súly lehetőleg a sütemény legyen). Jani édesanyja fel fog hozni hozzátok némi süteményt, küldjétek el feltétlenül azt is. Azon kívül itt az idő, hogy a zakómat elküldjétek. De biztosan!

Most jut eszembe, lehet a csomag 1 kg-mal több, mert lehet a század részére némi ruhaneműt küldeni. Tényleg hihetetlen szegény vidékiek vannak, tehát kérek 1 inget, harisnyát, vagy bármit, bármilyen mennyiségben és minőségben küldjétek, csak fehéremű kell! Ömlik az eső, kicsit be is ázunk, ezért abbahagyom.

Alábbhagyott a kicsi jégvihar, tehát gyorsan befejezem. Ne gondolkozzatok sokat a dolgon, ruhát (a kabátomat és a század részére) feltétlenül küldjétek, hogy még megkapjam itt Füleken.

Drágáim, gyorsan befejezem, mert fogy a gyertya (gyufát, pár finom gyertyát, 1 zseblámpát, tartalék elemekkel s egy rúdelemet Doncsival)

Minden jót kívánunk magunknak. Drága Anyukám a véremben érzem a közeli viszontlátást!

Millió csók

Kitartás és csak nyugi!

(Csak nyugalom, losonci tájszólás)

Mucit is csókolom.

Jelzet: Gyenes György levele szüleinek, Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.10.

5.

Dátum nélküli

Drágáim,

gyorsan írok, mert sötétedik. Gyurinak sikerült feljutni, mint a mellékelt ábra mutatja, h. I.-nek [hála Istennek], lesz valaki, aki szemtől szemben láthat Benneteket, és ezt elmeséli nekem. Most kaptam 12. lapotokat, tegnapi pedig szerencsésen megkaptam a „szegény” csomagot, mely igen kiadós volt. Ellenben a küldött fehéreműről nem tudom egész biztosan a századé, vagy az enyém. Egész biztos az előbbi, de ezt erősítsétek meg!

Mindent, amit más levélben nem mondhattam el, előszóval elmondja majd Gyuri pontosan, részletesen. Elmondja, hogy nagyon várjuk a végét, hogyan reménykedünk, hogy ez mihamarabb bekövetkezik, hogy tartja ez bennünk a lelket s a remény éltetésében minden akadályon keresztül haza fogunk jutni!

Drága Anyukám, semmi ok nincs kétségbeesésre, hiszen épp úgy élünk, mint 4 hónapon keresztül tettük ezt, amit én is elmeséltem előszóval. A helyzet a munkaidő, a koszt ugyanaz, sőt jobb. [hiányzó szöveg]

Jelzet: Gyenes György levele szüleinek, Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.8.

6.

1944. szeptember 17.

„Drágáim!

Apa, igen nagy cselekedet volt az előbbi [olvashatatlan] küldemény. Most pedig a vonaton hazafelé.

Most kaptam 14, 15 lapokat . Gyuri átadta írásomat.

Egész röviden igyekszem összefoglalni a dolgokat. A csomagot megkaptam, nagyszerűen volt összeállítva, a század részére átadta az átadandókat, a pulóver kitűnő. Gyuri átadta a sapkát és azt. Meleg ruha terén egyelőre tökéletesen állok. Pulóver van, a mellény pompás, kesztyű, harisnya mind teljesen elégséges. Ha kesztyűt, vagy hősapkát kötsz (amiből csak a szem és az orr egy része látszik ki) ugyan jó, de semmi különösebb beruházást ne tegyetek! A plédre semmi szükség, mert t. i. beköltöztünk a Vigadóba, szép új terem, bőséges férőhely, mégis csak szoba, némileg a „házára” emlékeztet . Éjjel ki kell nyitnunk az ajtót, olyan meleg van, ami óriási szó az előző körlet „melegéhez.” Századparancsnok Urunkról, nagyon kíváncsiak vagyunk! (De vigyázz, ő is olvassa a lapokat!) Tehát semmi beruházást, semmi befektetést. Ha még egy komoly szállítmány érkezik hozzám, abban lesz egy kisebb bőrönd, a ballon vagy téli kabátom. Ebben fogom megtenni az utat, a bőröndben viszem a hazaviendőket. De ez még ráér.

Anyukám csak semmi letargia. Összeszorított fogakkal is, de tartsd magad egyenesen, most már ki muszáj bírn fizikailag és szellemileg egyaránt. Gondolj arra, hogy nekem éppúgy csak egy célom van, élni Érted. Rövid a hely, nem tudlak hosszú szavakkal vigasztalni, de így is kell érezned azt a vágyódást, tudni és érteni azt az összekötő kapcsolatot, ami Bennünket minden, de minden körülmények közt együtt tart és éltet. Erre gondolj, higgyél a jövőben, légy egy kicsit vidámabb és optimistább s akkor minden, amit az ünnepeken kérni fogunk, teljesülni fog. Béküljétek meg magatokkal és egymással (ez is nagyon-nagyon fontos) és én a megbékülteknek kívánok egyelőre nem személyesen boldog, nagyon boldog, új esztendőt !

Ui.: Ünnepeken nem dolgozunk."

Jelzet: Gyenes György postai levelezőlapja szüleinek, (1944. szeptember 17.), Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.4.

7.

1944. szeptember 23.

II.

Drágáim,

második, vasárnapi lapomban röviden a következőket közlöm. Csütörtökön újabb csoport megy Pestre, ugyanazok vezetésével, mint a múltkor, avval a különbséggel, hogy az esetleges csomagot, amit el akartok küldeni, a következő címre vigyétek el. Markó utca 7. félemelet 4. Hegedüs.

(Ha van valami, lehet a század részére is.) Nekem jól jönnének a szokott és állandóan kért dolgok: sütemény, cigaretta és azon kívül egy kis szalonna, ugyanis a múltkor csomagban az nem volt. A téli holmira vonatkozólag, ami készen van, el lehet küldeni, kesztyű, fül vagy fejtendő, ha van, egy melegebb ing. Csak azt küldjétek el, ami kéznél van. Azon kívül jó volna az I. vasárnapi lapomban említett bőrönd (kb. 60, 70x40 cm nagyságban) bármilyen és benne a ballonkabát. Ezek a dolgok még jól jönnének, azt hiszem és remélem, nem jelentenek különösebb beruházást. Most már igen valószínű, hogy megkapjuk visszamenőleg a 4 hónapi ruhakoptatást, ami kb. 200 P-t jelent. Ha ez megtörténik, nem lesz pénzre szükségem otthonról .

A címre csütörtökön vagy pénteken lehet elmenni, élőszóval is beszélgethetsz Zoli bácsival.

Ezek a legfontosabbak, az ünnepekről már írtam, ha nem kaptok tőlem írást, mint ahogy én sem kaptam egy hétig (ma kaptam kettőt), ez csak a közlekedési viszonyoknak tudható be. Én jól vagyok és jól is leszek a viszontlátás percéig. Töletek is csak ezt kívánom minden körülmény közt megtenni, mit feltétlen hiszek. Ui.: Írjátok a csomaggal Sok millió csók."

Jelzet: Gyenes György postai levelezőlapja szüleinek (1944. szeptember 23.), Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.7.

8.

1944. szeptember 24.

Drágáim,

Valószínűleg megkapjuk ruhakoptatásunkat, visszamenőleg. Koponyánként kb. 200 P!

Hosszú kb. egy hetes szünet után megkaptam két (vasárnapi, hétfői) lapotokat, nagy örömet és megnyugvást okozva. Hétfőn én is feladtam egy lapot, pontosan beszámolva a helyzetről, hogy megkaptam a csomagot, minden finom volt és elég, kérdeztem, Gyuri átadta a leveleket stb. Remélem, már megkaptátok, így felesleges tovább részleteznem. Azonban elismétlem, semmi komolyabb beruházást ne tegyetek a téli holmira, kesztyű, fej v. [vagy] fültendő, 1-2 melegebb még tökéletesen elég, de ezek is csak a *jövőben* jöhetnek számításba. Egy jó időre teljesen kielégítő a felszerelésem. Az időjárás szép, borús, de nincsenek esőzések, sem hidegek. Csak úgy maradjon.

Remélem, az utolsó k. sz. kívánságom lesz, hogy majd egy kb. 60, 70x40 cm nagyságú bőröndöt és a ballonkabátomat Anna nénihez vigyétek (Margit). Ismétlem, ez még jövő időben van. Anyu beszámolójából nem vettem ki tisztán: volt-e mindkét napon templomban vagy nem. Írjátok meg! Anyukám, Neked most már csak azt ismétlhetem, amit előbbi lapomban mondtam: ne veszítsd most el a hitedet, ha már eddig minden rendben volt, most a legteljesebb nyugalomban és nyugodtságban kell kívánni a dolgokat. S emellett ne veszítsd el hitedet, hiszen minden okunk megvan Isten nevét hálával és megnyugvással ejtsük ki a közelgő ünnepen, melyet természetesen én is bőjtölve fogok eltölteni. Tehát nyugalom, hála és a legerősebb érzése és hite a kitartásnak „addig”. Tehát mindent kívánok Nektek az ünnepre, amit mindannyiunk érzünk, amit mindannyian hiszünk, és mindannyiunk leghőbb vágyának mihamarabbi bekövetkezését. U. i. A postaforgalom zavarai az ok, ha lapjaimban fennakadás mutatkozik. Millió csók Gyuri.

Jelzet: Gyenes György postai levelezőlapja szüleinek (1944. szeptember 24.), Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.6.

Drágáim,

Remélem, most módomban lesz sűrűbben írnom, úgy kimarad a levelezésünkből .... itt volt a postás, semmi." Tegnap írásomban mindent részletesen előadtam, vázoltam helyzetem „jóságát” s reménykedtem a legjobban. Ezekben a dolgokban sem történt változás. Pihenünk a mai ünnepen, kaptunk némi édességet, tehát a helyzethez képest jól érzem magam. Különösebb újság nincs. Gyuriék társasága is akart jönni, de a buli egyik tagja (Reidi) lázas lett, s mivel nélküle nem akartak eljönni, maradtak Füleken. Remélem, találkoztatok Brigerral, megbeszéltek vele mindent. Ismét indul a mozgó posta, tehát millió csók. Rövidesen írok.

Ui.: új forgalomkapcsolás alakult ki: ha fűtül egy mozdony: mosdás. Ugyanis, mikor befut a mozdony, kiszaladunk lavórokkal s „felvesszük” a forró és tiszta kazánvizet. A meleg víz pedig nem kellemetlen!

Ui.: Az otthoni torzsalkodások és haragtartás: hazamenetelem után lesz néhány erőteljes szavam, esetleg pofon is (nagyon megerősödtem!). Ilyesmivel foglalkozunk 1944-ben, ez 1. nagyfokú hálátlanság a gondviseléssel szemben. 2. nevétséges. Tehát változtatni rajta, vagy...

Ui.: Mucikát feltétlen gyógyítsátok meg.

Millió csók, Gy.

Jelzet: Gyenes György postai levelezőlapja szüleinek (1944. október), Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.159.11.

Címkék:

[nyilasok](#) ^[3]

[levente](#) ^[4]

[muszos](#) ^[5]

[Holokauszt Emlékközpont](#) ^[6]

[posta](#) ^[7]

[Felvidék](#) ^[8]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/gyenes_gyorgy_levelei_a_munkaszolgalatbol.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/gyenes_gyorgy_levelei_a_munkaszolgalatbol.html

[2] <https://www.archivnet.hu/nagyitas.php?img=443.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nyilasok>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/levente>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muszos>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holokauszt-emlekkozpont>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/posta>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/felvidek>